

Interniranec 59567

(zgodovina)



Slika 1: Bogdan Borčič: Interniranec.

(Vir: <https://museu.ms/collection/object/22371/interniranec>)

Avtorici: Klara Gabrovec, Zaja Postružnik

Mentorica: Dr. Renata Debeljak

Ptuj, 2022

ZAHVALA

Na prvem mestu bi se radi zahvalili najini mentorici dr. Renati Debeljak, prof. slovenščine. Vse od začetka raziskovalne naloge, ko je bila še samo ideja v najinih mislih, pa vse do končnega izdelka, na katerega sva izjemno ponosni, je verjela v naju, nama pomagala in nama pustila prosto pot pri razmišljanju ter naju ves čas pisanja in pri drugih pomembnih korakih usmerjala. Brez nje nama zagotovo ne bi uspelo pripraviti tako kvalitetne raziskovalne naloge, ki vam jo s ponosom predstavljava.

Zahvalili bi se tudi hčerki interniranca ge. Darinki Postružnik, g. Viliju Postružniku in vnuku Urošu Postružniku, ki so nama dali na voljo vso osebno gradivo (dokumente, fotografije idr.) ter nama z lastnimi spomini na očeta in dedka podali dragocene informacije, kar je raziskovalno nalogo naredilo še bolj »živo«.

Zahvala gre tudi mag. Vojku Jurgecu, prof. angleščine, za angleški prevod povzetka.

POVZETEK

V raziskovalni nalogi z naslovom *Interniranec 59567* sva se hoteli pokloniti mojemu (Zaja) pradedku Milanu Fincu in obenem vsem Slovencem, ki so se v 2. svetovni vojni pogumno uprli okupatorju in ki so bili odpeljani v KT po vsej Evropi, tam doživljali najhujše grozote, kot so smrt, lakota, ponižanje, strah, trpljenje, mučenje, ustrahovanje, rasno in versko diskriminacijo – torej vsem, ki so kakorkoli sodelovali pri tem, da lahko danes otroci živimo svobodno, brez strahu govorimo slovenski jezik in se o zgodovini naše Slovenije učimo.

V teoretičnem delu sva predstavili namene in cilje naloge, hipoteze in krajši opis dveh taborišč, v katerih je bil Milan Finc.

V empiričnem delu sva s pomočjo ustnih virov Darinke Postružnik in vnuka Uroša ter zeta Vilija Postružnika opisali življenje Milana Finca pred vojno in po njej.

Težišče naloge je bilo predstaviti njegovo pot od aretacije s strani Nemcev do deportacije v Dachau, kasneje v Allach ter preživljanje KT do osvoboditve. Podatke sva črpali iz njegovih tipkopisov, ki so bili izjemen in bogat vir informacij celotnega raziskovanja. Ker pa je Finc omenjal veliko sotrpinov, sva želeli raziskati tudi, kakšna usoda je doletela le-te. V sklopu njegovih pričevanj in intervjujev s sorodniki sva predstavili večino sotrpinov.

KLJUČNE BESEDE: 2. svetovna vojna, koncentracijsko taborišče, interniranec, Dachau, Allach, Slovenci.

ABSTRACT

The research paper, entitled *Internee 59567*, pays a tribute to one of the authors' (i.e., Zaja Postružnik's) great-grandfather Milan Finc, and at the same time to all Slovenians who bravely resisted the enemy during World War II. At the same time, it pays tribute to those Slovenians who were sent to concentration camps throughout Europe, where they experienced the worst horrors of war, such as death, hunger, humiliation, fear, suffering, torture, intimidation, and racial and religious discrimination. That means to all those people, who made it possible for us not only to live in freedom today, but also to speak our mother tongue without any fear, and to learn about the history of our country Slovenia.

The theoretical part of the research paper presents the purpose and aims of the paper, hypotheses, and a short description of the two concentration camps where Finc was interned.

The empirical part presents Milan Finc's life before and after war based on oral sources by Darinka Postružnik, Finc's grandson Uroš, and son-in-law Vili Postružnik.

The paper focuses on Finc's path from his arrest by Nazis to deportation to Dachau, and later to Allach, and his life at the concentration camps until liberation. The authors obtained information from Finc's typescripts, which were an exceptional source of information. Since Finc mentions a lot of other internees, the authors also try to find out what happened to them. They present their findings from what they gathered in oral testimonies.

KEYWORDS: World War II, concentration camp, internee, Dachau, Allach, Slovenians.

KAZALO

1 UVOD	7
1.1 NAMEN IN CILJI NALOGE	7
1.2 STRUKTURA NALOGE	8
1.3 METODE DELA	8
1.4 HIPOTEZE	9
2 TEORETIČNI DEL.....	10
2.1 KONCENTRACIJSKO TABORIŠČE	10
2.1.1 Koncentracijsko taborišče Dachau.....	10
2.1.2 Koncentracijsko taborišče Allach	12
3 EMPIRIČNI DEL	14
3.1 MILAN FINC.....	14
3.2 FINČEVO DELO V NOB	15
3.3 FINČEVA POT DO ALLACHA	15
3.3.1 Zemljevid poti	18
3.3.2 Finčevo preživljanje KT Allach.....	19
3.3.3 Osvoboditev in pot domov.....	19
3.3.4 Posledice aretacije in preživljanja KT Allach	20
3.4 FINČEVI SOJETNIKI	20
3.4.1 Sovaščani	20
3.4.2 Drugi, ki jih Milan omeni	23
3.4.3 Stiki s sotrpini.....	24
4 ZAKLJUČEK	25
5 VIRI IN LITERATURA.....	27
5.1 VIRI	27
5.1.1 Pisni viri	27
5.1.2 Ustni in zasebni viri.....	27
5.2 SPLETNA LITERATURA IN VIRI	27
6 PRILOGE	28
6.1 TIPKOPISI MILANA FINCA.....	28

KAZALO SLIK

Slika 1: Bogdan Borčič: Interniranec.	1
Slika 2: Koncentracijsko taborišče Dachau – vhod	11
Slika 3: Načrt taborišča.....	12
Slika 4: Prikaz Organizacije KT Allach	12
Slika 5: Interniranci pri delu v BMW tovarni	13
Slika 6: Osvoboditev KT Allach od Američanov 30. 4. 1945	13
Slika 7: Danes še zadnja zgradba zunanjega KT Allach, ki je bila takrat zdravniška ambulanta	13
Slika 8: Milan Finc v šoli za miličnika v Begunjah na Gorenjskem.	14
Slika 9: Milan Finc.....	14
Slika 10: Spomenik padlim borcem v Škofljici, med njimi je tudi Milan brat Alojz Finc.	15
Slika 11: Taborišče na Rabu leta 1942	16
Slika 12: Spominsko obeležje na mestu KT Gonars	16
Slika 13: Prikaz poti od aretacije do KT Allach	18
Slika 14: Zdravko Petrič v intervjuju za United States Holocaust Memorial Museum	21
Slika 15: Izjava Milana Finca	22
Slika 16: Stane Semič – Daki	23
Slika 17: Potrdilo o statusu žrtve vojnega nasilja	24
Slika 18: "Lahko nam zlomijo telo, duha nikoli".	26

1 UVOD

Sva Zaja Postružnik in Klara Gabrovec. Obiskujeva 8. razred osnovne šole Olge Meglič. Letos sva se prvič odločili za raziskovalno nalogo. Veliko sva razmišljali o temi naloge, saj sva želeli biti aktualni, obenem pa sva želeli raziskovati nekaj, kar naju bi res zanimalo.

Po naključju sva naleteli na podatek, da je bil moj (Zajin) praded Milan v koncentracijskem taborišču Allach (v nadaljevanju KT) in to se nama je zdelo tako zanimivo, da sva se določili temu posvetiti nekaj več časa. Po prebiranju njegovih zapisov oz. spominov na to grozno obdobje sva bili odločeni, da bo to tema in obenem raziskovalno področje najine raziskovalne naloge. Seveda sva se dobro zavedali, da je pred nama veliko raziskovanja, saj samo njegovi zapiski ne bodo zadostovali za temeljito raziskavo, a to naju ni odvrnilo od raziskovanja. Ker pa pri zgodovini še nismo obravnavali obdobja 2. svetovne vojne, sva vedeli, da stopama na za naju še povsem novo zgodovinsko obdobje.

Najina naloga raziskuje obdobje 2. svetovne vojne, natančneje povedano področje slovenskih internirancev v nemškem taborišču Dachau in Allach. Zavedava se, da je raziskovanje zgodovine oz. posameznega njenega dela izjemno zahtevna stvar, saj potrebuješ za dokazovanje določenih dejstev oprijemljive materialne ali pisne vire, a to naju ni odvrnilo od najinega cilja.

Najdragocenejši vir informacij in obenem izjemen pisni vir nama je bil pradedov zapis (Priloga naloge), ki ga je osnoval po tem, ko je bil iz KT Allach izpuščen, obenem pa nama je bil to temelj, na katerem sva gradili najino nalogo in raziskovanje.

Pri raziskovanju naju bo predvsem zanimalo sledeče:

- kdaj so mojega pradedka Milana ujeli in kako je potekala njegova dolga pot v KT Allach;
- kakšno je bilo njegovo življenje in vsakdan v taborišču;
- kdo so bili njegovi sotrpini;
- kaj je bilo tisto, v kar je verjel in kar ga je motiviralo, da ni obupal;
- kdaj je bil osvobojen;
- kako se je vrnil v domovino;
- kakšne posledice je imel po osvoboditvi iz KT Allach;
- ali je po osvoboditvi navezal stike z ostalimi osvobojenimi interniranci
- in ali se je kdaj pozneje vrnil v KT Allach.

1.1 Namen in cilji naloge

Prvoten namen naloge je vsekakor obuditi spomin na pradedka in izkazati spoštovanje do naših prednikov, ki so v ujetništvu doživljali največje grozote, ki jih je težko opisati z besedami.

Prav tako želiva v raziskovalni nalogi prikazati zgodbo ujetništva v KT skozi oči osebe, ki je bila tam neposredno trpinčena in vpliv le-tega na njegovo nadaljnje življenje.

Kot tretje izhodišče naloge je predstaviti oziroma približati temo današnjim generacijam, ki premalo pozornosti namenjajo našim predhodnim generacijam, ki so se s ponosom borile za naš narod.

Sama naloga temelji na resničnih dejstvih – zapisih Milana Finca in resničnih pripovedovanjih družinskih članov, ki so bili tako ali drugače vključeni v življenje osebe, ki je glavna tema raziskovalne naloge. To je Milan Finc, partizansko ime Riko, interniranec številka 59567.

Glavni cilji naloge so:

- Predstaviti pot interniranca 59567 od zajetja do končnega prihoda v KT Allach.
- Prikazati vsakdan oz. življenje omenjenega interniranca in internirancev nasploh v KT Allach.

- Predstaviti pot interniranca 59567 od osvoboditve do prihoda nazaj domov ter življenje po 2. sv. vojni.
- Mladim skozi resnično zgodbo predstaviti enega najtemačnejših obdobji zgodovine.

1.2 Struktura naloge

Naloga je sestavljena iz teoretičnega in empiričnega dela.

V prvem (teoretičnem) delu sva predstavili namen in cilje naloge ter njeno strukturo, metodologijo dela, s katero sva si pomagali pri izdelavi naloge, temo oz. področje, ki naju je zanimalo. Prav tako so predstavljeni pojem koncentracijsko taborišče ter konkretno obe za najino raziskavo pomembni taborišči Allach in Dachau.

V drugem (empiričnem) delu je predstavljen interniranec Milan Finc, njegovo življenje vse do aretacije in po njej. Prav tako je predstavljeno njegovo delovanje v NOB vse do aretacije in natančna pot deportacije z mesta aretacije v Dolenjskih Toplicah v KT Allach. Za boljšo predstavbo sva izdelali zemljevid, na katerem je pot natančno zarisana.

Kot najdragocenejši del najine naloge so natančno analizirani njegovi zapisi o doživljanju taborišča, vsakdanjem trdem delu, mučenju, umiranju, lakoti, trpljenju idr.

Ker je v svojih opisih doživljanja taborišča omenjal tudi neštete sojetnike, naju je zanimala usoda le-teh; predvsem ali so taborišče preživeli in kaj se je zgodilo z njimi po vojni. Zelo zanimivo je bilo raziskovanje, ali so po vojni morda ponovno navezali stik.

1.3 Metode dela

Pri izdelavi raziskovalne naloge sva uporabili različne metode dela:

- Najprej sva se posvetovali z mentorico, izbrali temo, se organizirali in naredili okvirni načrt.
- Na podlagi teme raziskovalne naloge sva določili naslov naloge.
- Za teoretični del je bilo potrebno poiskati in prebirati literaturo o koncentracijskih taboriščih Allach in Dachau. Posebno pozornost sva namenili glasilu Dachavski poročevalec.
- Največ pozornosti sva namenili analizi resničnih zapisov interniranca 59567.
- S pomočjo posebnega računalniškega programa (Google maps) sva izdelali zemljevid interniranca 59567 od aretacije do prihoda v KT Allach.
- Opravili sva tudi nekaj pogovorov s sorodniki, ki so nama povedali marsikatero koristno informacijo, dali na razpolago fotografije in drugi material, ki nama je koristil pri najinem raziskovanju, saj njegovo življenje po in pred vojno ni v zapisih.
- Metodo analize sva uporabili pri pregledu njegovih zapisov, saj sva analizirali vsak sleherni stavek posebej.
- Z induktivno metodo sva poskušali na podlagi posamičnih in posebnih dejstev priti od opažanj konkretnih primerov in dejavnikov do sklepa o splošni sodbi in splošnih sklepe. Iz česar sledi, da sva poskušali na podlagi posameznih dejstev ugotoviti, kakšna usoda je doletela njegove sojetnike.
- Z metodo sinteze sva pojasnjevali rezultate analize dela.
- Zastavljene hipoteze sva potrdili ali ovrgli s pomočjo metode sklepanja (na podlagi pridobljenega znanja).

1.4 Hipoteze

Najina raziskovalna naloga temelji na treh raziskovalnih hipotezah:

H1 Milan Finc je bil v KT mučen in diskriminiran.

H2 Milan Finc je imel zaradi internacije trajne posledice.

H3 Milan Finc je po vojni ohranil stike z sotrpini in se kot preživeli vrnil v KT Allach.

2 TEORETIČNI DEL

2.1 Koncentracijsko taborišče

Koncentracijsko taborišče, krajše KT, je posebna oblika taborišča oz. organizacije. V taboriščih so množično zapirali nasprotnike, v skrajni obliki pa je bilo namenjeno tudi organiziranemu pobijanju.

Vrste taborišč:

- mladinsko KT,
- zbirno KT,
- delovno KT,
- uničevalno KT,
- internacijsko KT,
- KT za vojne ujetnike in
- begunsko KT,

Prva taborišča je ustanovila ameriška vojska leta 1838 za odstranitev Indijancev. Tam so bili pridržani iz rasističnih razlogov. Trpeli so zaradi podhranjenosti, slabih higienskih razmer ter posledično visoke smrtnosti. Poskusi pobega ali upora so bili kaznovani s smrtjo.

Prvo taborišče pod dejanskim nazivom »koncentracijsko taborišče« je bilo v Nemčiji ustanovljeno leta 1920. V njem so bili zaprti predvsem Judi in Romi iz vzhodne Evrope.¹

2.1.1 Koncentracijsko taborišče Dachau

V knjigi *Dachauski procesi* (Ziherl, 1990) bivši interniranci in izgnanci RO ZZB NOV Slovenije povejo naslednje: »Že od vsega začetka, odkar so se preživeli dachavci vrnili v domovino, je tlela v njih želja, da bi svet izvedel o grozodejstvih, ki so jih preživeli. Sporočilo naj bi bilo svarilo bodočim rodovom, kaj se lahko zgodi, če svet brezbrizno opazuje zločinska početja, ki so se dolga leta dogajala okrog nas«.

Koncentracijsko taborišče Dachau bilo nemško taborišče, ustanovljeno kot prevzgojni zavod 21. marca 1933. Glavna pobudnika sta bila Heinrich Himmler, načelnik policije v Münchnu, in Hermann Göring. V njem so najprej »prevzgajali« politične nasprotnike, ki so se imenovali antinacisti. V prvem letu so zaprli okrog 4.800 jetnikov. Na začetku so v glavnem zapirali nemške komuniste, socialne demokrate in druge, ki so kakorkoli nasprotovali nacizmu. Pozneje se je ta seznam vedno bolj širil. Sčasoma so tja pošiljali vse več Judov. Sledili so Slovani in drugi. Med njimi v veliki večini tudi Slovenci. V taborišču so bili zaprti pretežno moški. Dachau je zaslovel kot sinonim za nebrzdano krutost in za nacionalsocialistični teror (Pirnovar, 1999).

V začetku leta 1937 so enote SS zadolžile ujetnike, da prenovijo stavbe taborišča Dachau. Morali so zrušiti nekdanjo tovarno streliva, bili so pod velikim psihičnim pritiskom, pogoji za delo so bili izredno slabi, hrane je bilo malo. Stavbe so bile zgrajene v sredini avgusta 1938, taborišče je bilo bistveno spremenjeno. Kasneje so dodajali različna pomožna taborišča v okolici. Delovalo je do 29. aprila 1945, ko so ga osvobodili Američani; jetniki so se postopoma vrnili v domovine. To taborišče je bilo neke vrste vzgled in vzor ostalim taboriščem, ki so jih odprli pozneje.²

¹ https://sl.wikipedia.org/wiki/Koncentracijsko_tabori%C5%A1%C4%8De

² [Dachau Concentration Camp: Facts and Memorial - HISTORY](#)

Organizacija in dogajanje

Taborišče je bilo razdeljeno v dve območji: ožje taborišče in območje krematorija ter širše območje s tovarnami, vrtovi in drugimi obrati ter podružnicami. Taboriščna cona je zajemala 32 pritličnih barak. V teh so bili jetniki z različnim statusom. Del prostorov je bil rezerviran za medicinske poskuse na ljudeh. Leta 1942 so krematorijsko območje postavili zraven glavnega taborišča. Vključevalo je star krematorij z eno samo pečjo in nov krematorij s štirimi pečmi. Zato so eno stavbo dogradili. Število žrtev v drugem krematoriju ni bilo nikoli popolnoma natančno raziskano. Poleti 1944 je bilo v sklopu Dachauskega taborišča zgrajenih že 300 manjših taborišč, ki jih je zgradilo 30.000 jetnikov, ki so delali zelo trdo, dan in noč, v posamezni izmeni po 12 ur. Mnogo jih je od težkega in napornega dela umrlo. Na začetku je bilo postavljenih približno 60 barak, jetniški del taborišča pa je bil ograjen z bodečo žico. 26. aprila 1945, ko so se Američani bližali taborišču, je bilo registriranih okrog 70.000 zapornikov v Dachau in sestrskih taboriščih. Največ je bilo političnih nasprotnikov različnih narodnosti, na drugem mestu so bili Judje. Tri dni kasneje so Američani osvobodili Dachau. Število žrtev med letoma 1933 in 1945 se giblje okrog 188.000, med letoma 1940 in 1945 okrog 28.000. Evidentirane so zgolj žrtve, ki so uradno umrle po prihodu v taborišče; številne so pobili, še preden so jih popisali in razporedili v taborišče ali podružnice. Čisto natančno število žrtev nikoli ne bo popolnoma jasno, ker so v taborišče brez natančnih evidenc pred koncem vojne prepeljali tudi jetnike iz drugih taborišč iz različnih območij Nemčije. Po vojni so morali barake požgati zaradi higienskih in zdravstvenih vzrokov. Bile so leglo raznih bolezni in njih prenašalcev: uši, stenic, bolh, gnid in druge golazni. Obnovljeni sta samo dve baraki, ohranjeni pa so betonski temelji vseh ostalih. V stavbi, kjer sta bili med 2. svetovno vojno menza in kuhinja, je danes muzej. Ohranjena je tudi še komandatura, ki je bila za tako strašno in veliko taborišče presenetljivo majhna. V pritličju so bili prostori za SS-stražarje na dolžnosti in za počitek ter seveda slovita kovinska vhodna vrata z napisom *Arbeit macht frei* (Delo osvobaja).³



Slika 2: Koncentracijsko taborišče Dachau – vhod.

Vir: ([https://en.wikipedia.org/wiki/Auschwitz_concentration_camp#/media/File:Auschwitz_I_\(22_May_2010\).jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/Auschwitz_concentration_camp#/media/File:Auschwitz_I_(22_May_2010).jpg))

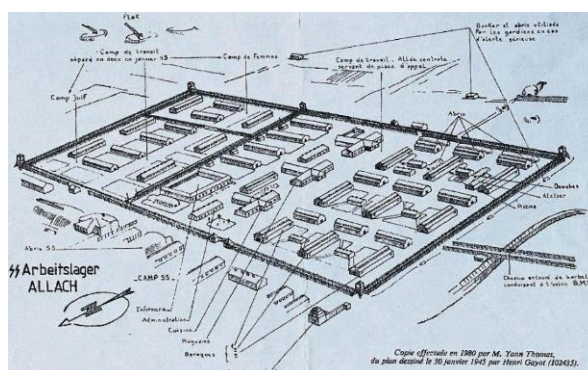
Franc Jeza v knjigi *Spomini iz taborišča* (1985) navaja: »V taborišču je bilo tudi izjemno veliko Slovencev, zlasti mladih intelektualcev in drugih izobražencev. Slovenci smo se zdravstveno še kar dobro držali v primeru z drugimi. Imeli smo sorazmerno najmanj mrtvih, ker smo bili odpornejši in smo se znali bolj varovati. Samo v glavnem taborišču je bilo takoj po osvoboditvi popisanih kar 2907 preživelih Slovencev in 2537 Judov. Samo Rusov, Poljakov in Francozov je bilo več. Natančno število Slovencev, ki so trpeli in umirali v taborišču, ne bo nikoli znano, ker so bili ob prihodu nekateri vpisani kot Avstrijci, Italijani, Madžari, Jugoslovani ali redkeje kot Slovenci. Pred odhodom so dober mesec dni izdajali svoj časopis *Dachauski*

³ [Koncentracijsko taborišče Dachau - Wikipedija, prosta enciklopedija \(wikipedia.org\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Dachau_concentration_camp)

poročevalec in dokumentiral stanje s fotografijami in risbami. Preživeli Slovenci so zapustili taborišče v začetku junija 1945 v treh večjih transportih na ameriških tovornjakih.»

2.1.2 Koncentracijsko taborišče Allach

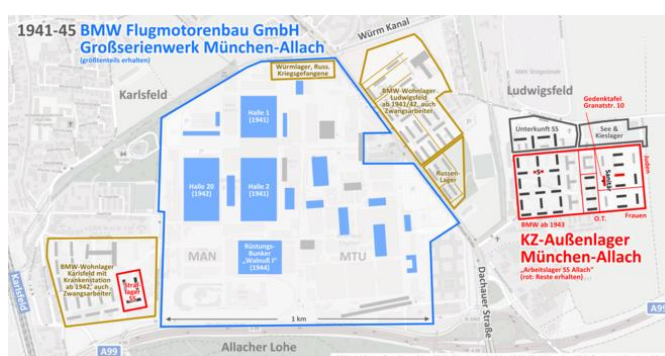
Allach je bilo sosednje taborišče od Dachaua. Bilo je neke vrste manjši podkamp Dachaua, zgrajen po njem. Graditi se ga je začelo jeseni leta 1942 v prostorih oziroma na območju tovarne BMW, ki jo Milan tudi omenja v svojih zapisih. V prvi fazi gradnje je bilo skladiščno območje, veliko približno 6.25 ha, široko 255 in dolgo 230 m. 12 od 22 barak je bilo uporabljenih kot vojašnica koncentracijskega taborišča, ki jo je BMW uporabljal od januarja 1943. Da bi preprečili beg, je bila pot do tovarne BMW zavarovana od jeseni 1943 z bodečo žico. Dvakrat na dan so zaporniki korakali po tej poti v petih vrstah. Vse vojašnice so imele velikost okoli 10 x 41 metrov. Do konca decembra 1943 je bilo taborišče že prezasedeno s približno 4.000 zaporniki koncentracijskih taborišč. Na 400 km² je živel do 250 moških.



Slika 3: Načrt taborišča.

(Vir: <https://www.comiteinternationaldachau.com/en/11-english-news/201-allach-eng>)

Na obeh koncih vojašnice so bile različne zgradbe, pod Allachom pa se je raztezal labirint rovdov z bunkerjem. Imel je 9 do 15 metrov široke stene.



Slika 4: Prikaz Organizacije KT Allach.

(Vir: kz-dachau-allach.de)

Taboriščniki so se vsak dan odpravljali na delo v tovarno BMW, ki so jo s taboriščem povezali pod zemljo. Rovi nikoli niso bili dokončani. Ob začetku vojne 1. septembra leta 1939 je bil Allach eden največjih proizvajalcev za BMW. Sestavljali so vojaška letala in avte.



Slika 5: Interniranci pri delu v BMW tovarni.

(Vir: <https://www.bmwgroup.com/de/unternehmen/historie/bmw-waehrend-der-zeit-des-nationalsozialismus.html>)

Taborišče so ameriški vojaki osvobodili 30. aprila 1945.⁴



Slika 6: Osvoboditev KT Allach od Američanov 30. 4. 1945.

(Vir: https://www.wikiwand.com/de/KZ-Au%C3%9Fenlager_M%C3%BCnchen-Allach)

Čeprav je bilo taborišče porušeno, je v enem delu, in sicer v tedanji zdravniški ambulanti muzej.



Slika 7: Danes še zadnja zgradba zunanjega KT Allach, ki je bil takrat zdravniška ambulanta.

(Vir: https://www.wikiwand.com/de/KZ-Au%C3%9Fenlager_M%C3%BCnchen-Allach)

⁴ https://www.kz-dachau-allach.de/?Der_Todesmarsch_von_Allach

3 EMPIRIČNI DEL

3.1 Milan Finc

Vse podatke iz življenja Milana Finca nama je posredovala njegova hčerka Darinka Postružnik. Milan Finc, po domače imenovan Milan Štibernik, je bil rojen 7. 9. 1922 v Škofljici pri Ljubljani. Končal je sedem razredov osnovne šole, nato pa je pred vojno obiskoval poklicno šolo za mizarja. Po vojni je šel v šolo za miličnika v Begunje na Gorenjskem.



Slika 8: Milan Finc v šoli za miličnika v Begunjah na Gorenjskem.
(Vir: Zbirka fotografij hčerke Darinke Postružnik)

Po končani šoli za miličnika je bil razporejen v Sevnico, kjer je spoznal Frančiško Ivnik, s katero se je 1950 leta poročil. Nato se je preselil z ženo v Pirče 22, Kostel, sedanja občina Kočevje, kjer je opravljal delo komandirja postaje milice. Prva hčerka Marjeta se je rodila 1951 v Sevnici. Leta 1953 se je rodila še druga hčerka Darinka. Leta 1956 je šel v prekomando na Koroško, in sicer v Radlje in Vuhred. Od tam je bil leta 1959 premeščen na Ptuj, kamor se je iz Kostela preselila cela družina. Bil je prometnik in je veliko potoval po Sloveniji. Zadnja leta pred upokojitvijo je delal pri Republiški postaji prometne milice. Leta 1964 se je kot miličnik upokojil. Po upokojitvi je začel voziti avtobus pri Certusu in to delo opravljal vse do leta 1978. Leta 1978 si je zgradil hišo na Ptuj, v kateri živimo zdaj mi (Zaja Postružnik). Milan je bil delaven, dosleden, pošten, a žal spremenjen po vojni. Umrl je 31. 3. 2005.



Slika 9: Milan Finc.
(Vir: Zbirka fotografij hčerke Darinke Postružnik)

Imel je 7 sorojencev. Tone je bil najstarejši v družini, za njim se je rodil Milan, nato Stane in Mirko. Potem so se rodili še Edo, Ciril in Alojz. Vida je bila najmlajša in s tem zadnja članica družine Finc. Njihova mama je bila Frančiška. Alojz Finc, njegov brat, je v vojni leta 1944 umrl in ima v Škofljici skupaj z drugimi padlimi vojaki spomenik.



Slika 10: Spomenik padlim borcem v Škofljici, med njimi je tudi Milan brat Alojz Finc.
(Vir: Zaja Postružnik)

3.2 Finčevo delo v NOB

O Finčevem začetku sodelovanja v narodnoosvobodilnem boju pričajo njegovi tipkani zapiski na štirih straneh in so obenem dragocen vir informacij za najino nalogo. Te zapiske je hranil doma in tudi 15 izvodov Dachauskega poročevalca, Dachauske pesmi, ki jih je po njegovi smrti dobil moj (Zajin) oče. Iz njegovih pisanj je mogoče razbrati, da so ti opisi zelo skromni, čeprav si je zapomnil presenetljivo veliko priimkov in imen. Doma je hranil tudi kompletno obleko ter trioglato številko z rdečim poljem in napisom SL-59567, vendar so se ti predmeti doma kasneje žal porazgubili.

Sam je o začetkih v NOB zapisal takole:

»Z Narodno osvobodilno vojno sem začel sodelovati že v jeseni 1941 leta, to je nekako v mesecu oktobru, ko sem se povezal v moji vasi Škofljici s Petrič Srečkotom, Marn Julijem in Volkar Avguštinom. Zbirali smo orožje za partizane in ga oddajali aktivistu Strgar Ivanu v Škofljici, pozneje pa smo si sami naredili bunker – zemljanko nad vasjo Škofljico v gozdu; tu smo hranili več pušk, ročnih bomb in eno puško mitraljez, katerega smo vzeli v partizane. Vse skozi do vstopa v NOV sem tudi razpečeval Slovenskega Poročevalca, katerega sem prejemal od Petrič Srečkota. V NOV sem vstopil 30. 3. 1942 v takratni »Krimski bataljon«. Bil sem nekaj časa pri Semič Stanetu – Dakiju, sedanjemu narodnemu heroju, nato pa v Šercerjevem bataljonu in nazadnje v I. Kočevskem bataljonu vse dotlej, dokler nisem bil ujet po roški ofenzivi v Dolenjskih Toplicah dne 22. 8. 1942 od Italijanov« (Milan Finc, Tipkopisi njegovih spominov, str. 1).

3.3 Finčeva pot do Allacha

Finčeva pot do Allacha je rekonstruirana na podlagi njegovih tipkopisov. Trajala je skoraj pet mesecev, in sicer od 22. 8. 1942 do 15. 1. 1943.

Pot ujetništva se je začela 22. 08. 1942, ko so ga po roški ofenzivi v **Dolenskih Toplicah** zajeli Italijani.



Odpeljali so ga v takratno vojašnico »Belgijsko kasarno« v **Ljubljani**. Tam je bil zaprt nekje 10 dni.

Iz Ljubljane je bil odpeljan s transportom v skupini 500 internirancev na otok **Rab**, kjer je preživel približno dva meseca. Po njegovih zapisih sodeč je bil po dveh mesecih močno izčrpan, saj so živeli v neživiljenjskih razmerah. Bili so sestradani, ušivi ... Na Rabu je samo od lakote umrlo preko 4500 internirancev.



Slika 11: Taborišče na Rabu leta 1942.
(Vir: Perovšek, 2002).

Iz Raba je bil 1. 11. 1942 premeščen v taborišče **Gonars**.⁵



Slika 12: Spominsko obeležje na mestu KT Gonars.

(Vir: https://sl.wikipedia.org/wiki/Koncentracijsko_tabori%C5%A1%C4%8De_Gonars)

Tu je bil samo en teden, da so ga očistili uši, nato pa ga skupaj s 500 interniranci poslali s transportom v taborišče **Renicci v Toskani v Italiji**. Potovali so z vlakom, v vagonih za živino: »Ko smo izstopili na železniški

⁵ Koncentracijsko taborišče Gonars je bilo fašistično taborišče ustanovljeno 23. februarja 1942. Ustanovila ga je država Italija v času svojega fašističnega režima. Že prej so na lokaciji urejali taborišče, kamor naj bi vodili ruske vojne ujetnike. Italijanski fašistični režim je v taborišče vodil zlasti internirance slovenske in hrvaške narodnosti. (https://sl.wikipedia.org/wiki/Koncentracijsko_tabori%C5%A1%C4%8De_Gonars)

postaji Angjari in šli cca 5 km peš v taborišče Reniči, nas so domačini sprejeli s psovki ter pljuvali po nas, nazivali so nas z "banditi – partizani"« (Finc, Tipkopisi njegovih spominov, str. 1). Ob prihodu v taborišče je bilo tam samo 1000 internirancev, ki so jih prijetno sprejeli. Takoj so jim povedali, da je življenje tam skoraj neznosno, spijo v malih šotorih skoraj na blatu. Zima tam je bila ostra, saj se kraj nahaja v bližini Apeninov. Taborišče se je po njegovem prihodu kar hitro polnilo, saj je število taboriščnikov že kmalu preseglo 5000 internirancev. Domači so jim lahko pošiljali pakete, v katerih so dobivali tudi skrivne novice od doma. Milan dlje časa ni prejemal paketov, ker mu ni bilo dovoljeno pisati, doma pa so mislili, da je še vedno v partizanih. V tem taborišču je do kapitulacije Italije preminulo več kot 1000 ljudi, natančno se jih ne spominja, umrli pa so predvsem zaradi lahkote in bolezni, kot so tifus in druge.

Po padcu fašizma so interniranci v taborišču Renicci prevzeli skoraj popolno oblast, skrbeli so za notranji red in drugo. Ustanovil se je tudi partizanski odred, katerega član je bil. Glavna naloga tega odreda je bila, da bi ob prvi priložnosti razorožili Italijane in se osvobodili. Ko so zato izvedeli italijanski komandanti, so 25. 08. 1943 na iniciativo duhovnika, ki je zahajal v njihovo taborišče, ukazali streljanje na taborišče. Takrat jih je kar nekaj umrlo, nekaj pa jih je bilo ranjenih. Skrili so se v razna zaklonišča in barake. Namen streljanja je bil zastrašiti taboriščnike in jih odvrniti od namere po osvoboditvi. Dne 14. 09. 1943 so v taborišče prišli z avtomobili in oklepnimi vozili Nemci. To so opazili tudi taboriščniki. Italijanski nameni so bili izročiti jih Nemcem, zato so številni taboriščniki v želji osvoboditve podrli žično ograjo.

Tako so v manjših skupinah pobegnili v **gorovje Apeninov**. Finc Milan je vodil pot pobega petih internirancev.

Po 10 dneh je skupino pripeljal do **Trsta**. Večino časa so pešačili, nekaj pa so se tudi vozili z različnimi prevoznimi sredstvi. Nedaleč od Trsta so že vstopili v Partizane. Iz njegovih zapisov je razvidno, da je pozneje izvedel, da je skoraj polovici internirancev uspelo pobegniti, druge pa so odpeljali v nemška taborišča.

Dne 12. 11. 1943 je bil ponovno s strani Nemcev ujet v **Iški vasi**.

Odpeljali so jih iz Iške vasi v **Borovnico**, kamor so tudi pešačili.

Od tam naprej so šli pa v šolo v **Moste**. Tam so jih Nemci vsak dan jemali po skupinah iz šole in jih vodili v vojašnico na razna dela. V zapisih je opisal, kako so morali z golimi rokami pobirati smeti iz snežne brozge, tako da so imeli vse otrple roke. Zraven vsakega ujetnika je hodil en vojak SS-ovec z bikovko ter jih pretepal. Nekateri njegovi tovariši so bili tako pretepeni, da niso bili sposobni niti hoje domov, vodili so jih pod pazduho. Tam je bil zaprt do 6. 12. 1943.

Nato je bilo odpeljanih preko 1000 v **Dachau** v Nemčijo, od tega en vagon žensk. Pot je potekala 3 dni preko Gradca, Dunaja, Lienza, Augsburga, Münchna do v Dachaua. Vmes so se ustavili v nekem taborišču,

katerega imena se ne spominja. Tukaj so oddali ženske in dva vagona Italijanov. V Dachau je bil v 24. bloku, ki so ga Slovenci imenovali Jugoslovanski blok.

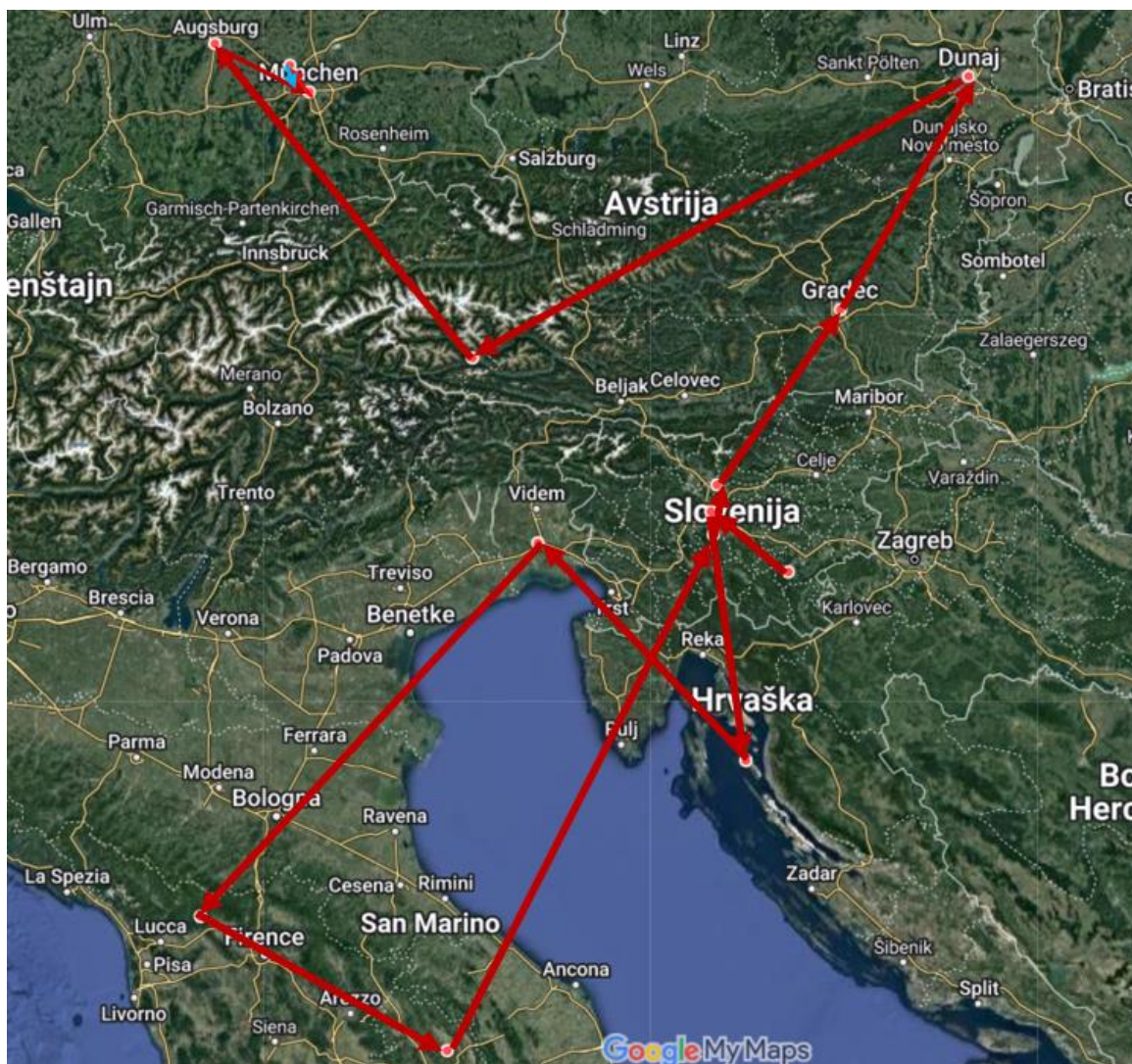
Iz taborišča Dachau je bil premeščen 15. 1. 1944 v podružnico **Allach**, ki je v bližini mesta München.

3.3.1 Zemljevid poti

Za lažjo predstavo sva izdelali zemljevid, na katerem je prikazana Finčeva pot od aretacije do končne točke, in sicer KT Allach (Finc, Tipkopisi njegovih spominov, str. 1).

Prikaz poti:

Dolenjske Toplice → Belgijska kasarna v Ljubljani → otok Rab (dva meseca) → Taborišče Gonars → Taborišče Renicci Italija → Pobeg v Apenine → ponovna aretacija Iška vas → Ljubljana Moste → Gradec → Dunaj → Lienz → Augsburg → München → Dachau → Allach



*Slika 13: Prikaz poti od aretacije do KT Allach.
(Vir: Zaja Postružnik in Klara Gabrovec)*

3.3.2 Finčevo preživljanje KT Allach

V KT Allach je torej prišel 15. 1. 1944 in tam je bilo okoli 5000 ujetnikov. Pričakali so jih vojaki z bikovkami. Že ob samem sprejemu so tiste, ki niso hoteli sodelovati, pretepli. Njegovi občutki so bili grozni, saj je ugotovil, da so prišli še na slabše kot je bilo v KT Dachau. Dodeljen je bil v delovno skupino, ki se je imenovala "Lager um bau". V skupini je bil 200 taboriščnikov, ki so poleg starega taborišča gradili novo koncentracijsko taborišče. Opravljali so razna tesarska, zidarska in druga težka dela. Izpostavljeni so bili vsem vremenskim nepravilnostim, imeli so zelo slaba, tanka oblačila: »*Kar nas je bilo Slovencev, samo se držali, kar se le da, skupaj ter na vsak korak pomagali drug drugemu, delili si cigarete in košček kruha*« (Finc, Tipkopisi njegovi spominov, str. 3). Medsebojna pomoč se je odražala predvsem med Slovenci iz Štajerske, ko so si razdelili vsebino paketov od doma. Pozimi so vstajali okoli 4.00 ure zjutraj ter čakali zunaj na najhujšem mrazu do 6.00. Nihče ni smel iz vrste, imeli so povsem ozeble roke. Delali so vsak dan, brez oddiha, po 12 ur skupaj. Zaradi čakanj po dve uri na mrazu je marsikateri italijanski interniranec zmrznil že v vrsti.

Nekega jutra je bil Milan brez pravega razloga dodeljen v kazensko skupino, ki so ji imenovali "Štraf komando". V tej skupini so bili zraven njega interniranci, ki so jih zalotili pri kakšnih prestopkih, tisti, ki so poskušali pobegniti ... V tej skupini je bilo izmed dvanajstih taboriščnikov večina Rusov in Poljakov. Finc Milan je bil edini Slovenec. Delo skupine je bilo najtežje, vozili so gramoz v vagončkih na gradbišče, razlagali so tovornjake s cementom, delali so več kot 12 ur. Vsakega interniranca je spremljal SS-ovec s kolom v roki ter ga pretepal. V tej skupini je delal Milan več kot mesec dni, kar je bilo glede na težavnost dela meja, saj jih je po takem času večina umrlo. Bil je tako izčrpan, da je iz 70 shujšal na 40 kilogramov. Takrat je bil že predviden kot kandidat za plinsko celico. Iz skupnega je rešil kasneje omenjeni Gorčenko, ker je obvladal nemški jezik in se je tudi pri SS-ovcih potegnil zanj. Bil je vodja manjše skupine ljudi, ki so s cirkularkami žagali drva v taborišču. Nekega dne je namerno pokvaril svojo cirkularko, uničil jermena, kar mu seveda SS-ovci niso mogli dokazati, zato so vso skupino razpustili in jim dodelili najtežje delo, ki ga je opravljalo okoli 500 internirancev; vsak dan so se vozili z vlakom v glavno taborišče (Dachau) popravljat bombardirano železniško progo, morali so tudi izkopavati še neeksplodirane bombe. To je bilo najtežje delo.

V svojih zapisih se Milan spominja, kako je nekega dne 5 Italijanov izkopavalo bombo, ki pa je, še preden so jo izkopali, eksplodirala in vseh pet je na mestu umrlo. V tej skupini je delal od januarja 1945 do 25. 4. 1945. Delali so prav tako 12 ali več ur dnevno, v tem času pa so jih kar dvakrat bombardirali med samim delom. V začetku aprila 1945 je delal z 100 interniranci na železniški progi glavnega kolodvora v Münchnu, ko so jih nenadoma bombardirali. Bil je zasut v neki porušeni hiši ob progi več ur. Več je bilo ranjenih, vendar jim nihče ni smel pomagati, delo je moralo dalje potekati nemoteno.

Najhujši trenutki v taborišču za njih so bili od 25. 4. in 30. 4. 1945, ko so jih končno osvobodili zavezniki Američani. Ko so se le-ti začeli približevati taborišču, so pošle vse zaloge hrane in začelo se je obdobje lakote, ki je trajalo 4 dni. Bili so močno zastraženi s strani Nemcev, kasneje so tudi izvedeli, da so Nemci hoteli bombardirati več taborišč, ampak niso imeli več časa. V teh 4 dneh so ljudje množično umirali od lahkote in nalezljivih bolezni, po taborišču se je razširil pegasti tifus. Vsak dan je umrlo okrog 100 ljudi, ki pa jih niso imeli kam odvažati. Še bolj porazno je bilo v sosednjem taborišču, ki ga je od taborišča Allach ločevala le žičnata ograja. Tam so bili Židje s celimi družinami, ki so bili pripeljani tja pred nekaj tedni. Bili so tako izčrpani, da so komaj stali pokonci.

3.3.3 Osvoboditev in pot domov

Zavezniki so obe taborišči osvobodili 30. 4. 1945, v taborišče je prišla tudi zdravniška ekipa, ki je izvedla splošno cepljenje proti tifusu in drugim boleznim. Nudili so jim vso potrebno pomoč in hrano.

Po osvoboditvi so jih začeli odvažati domov. Prvi so bili odpeljani Francozi in drugi zahodni narodi. Dne 13. 6. 1945 so prišli na vrsto Jugoslovani in s tem tudi Milan Finc: »*Kolona 50 avtomobilov UNRA (Uprava*

združenih narodov za pomoč in obnovo) nas je odpeljala skozi München, mimo Innsbrucka, Celovca v Jugoslavijo. Ustavili smo se v Kamniku, kjer smo bili v karanteni 3 dni pod zdravniško kontrolo, nato pa izpuščeni domov» (Finc, Tipkopisi njegovi spominov, str. 4).

3.3.4 Posledice aretacije in preživljanja KT Allach

Preživljanje taborišča v vsakem človeku pusti neizbrisne sledi in nepopravljivo škodo ter psihične travme. Tudi Milan Finc, ki je strah, ukaze, smrt, trpljenje in lakoto relativno dobro premagoval, ni bil izjema. Iz intervjujev hčerke Darinke kot tudi vnuka Uroša se da razbrati, kako zelo je čas v taborišču očeta in dedka zaznamoval:

- Darinka, njegova hčerka, in Uroš, njegov vnuk, sta po pripovedovanjih očeta oz. dedka poudarila eno stvar, ki se jo najbolj spominjata, in to je Finčev odnos do hrane. Zaradi pomanjkanja hrane v KT in stradanja je spoštoval vsako hrano. Pri hiši je bil zločin, da bi v stran odvrgli kakšen košček hrane. Nikoli se ni prenajedal, pojedel je, koliko je lahko. Še posebej je bil skeptičen pri kuhanju goveje juhe, v kateri se je kuhala tudi goveja kost. Kost niso smeli nikoli vreči stran, saj je iz nje pojedel ves kostni mozeg.
- Že v svojih zapisih je povedal, da ima še danes posledice, ki si jih je pridobil pri pobiranju smeti v mrzlem snegu in brozgi, saj so mu roke večkrat zmrznile. To je potrdila tudi hči, ko je povedala, da je imel težave z mravljinčastimi rokami.
- Stvari, ki so se dogajale med vojno, ni doma v družini nikoli obujal. Nikoli ni hotel gledati ali slišati kaj o taboriščih. To temo je odpiral zgolj, ko je z ljudmi, ki so ga poslušali ali ga razumeli, saj so to doživeli tudi oni sami. Zato je tudi z njimi obiskoval taborišča Dachau in Allach in ne z družino.
- Ni imel rad psov, še posebej nemških ovčarjev. Po pripovedovanju zeta Vilija Postružnika se je kar naježil, ko jih je videl. Povedal mu je tudi, da so ga spominjali na taborišče, saj so jih tam nacisti z njimi večkrat ustrahovali, jih celo spuščali na interniranje.
- Z leti je bil o vojnih stvareh vedno bolj vzkipljiv.

3.4 Finčevi sojetniki

Na poti v KT Allach, ki je trajala več mesecev, in v času internacije je srečal veliko sojetnikov. Presenetljivo je, da si je zapomnil toliko imen in priimkov, o čemer pričajo njegovi tipkopisi. Vsa imena sva vzeli pod drobnogled in skušali raziskati, kdo so bili ti ljudje. Zanimalo naju je tudi, ali so KT preživeli, so morda po osvoboditvi ohranjali s Fincem stike idr. Res je od tega minilo že veliko časa in med temi verjetno ni več živelih, sva pa kljub temu o nekaterih našli informacije na spletu ali pri sorodnikih, ki sva jih povprašali, če je katerega sojetnika kdaj omenjal, se morda s katerim družil, in spoznali sva, da so po vojni ohranjali stike.

3.4.1 Sovaščani

Kar nekaj omenjenih sojetnikov je bilo iz iste vasi Škofljice kot on in jih je poznal že pred vojno, nekatere pa je spoznal v vojni.

Zdravko Petrič

Zdravko Petrič je bil po pripovedovanju hčerke Darinke njegov najboljši prijatelj. Zdravko je Milana navdušil za prometno milico. Bila sta sovaščana, v rodnem kraju je od njega živel 1 kilometer v stran. Velikokrat sta se obiskovala že pred vojno in skupaj odraščala.

United States Holocaust Memorial Museum je z Zdravkom naredil 18. 11. 2007 tudi intervju, ki sva ga natančno analizirali. V le-tem je spregovoril o svojem delovanju v NOB, aretaciji in deportaciji v Dachau. V intervjuju je potrdil, da so partizani zbirali orožje na hribu nad Škofljico ter da je bil do 12. 11. 1943 v Levstikovi brigadi, dokler jih niso ujeli v Iški vasi. O tem piše tudi Finc v svojih tipkopisih. Njuni poti se nista vedno križali, prav tako nikoli ne omeni imena Milan Finc, ampak zgolj prijatelj, vendar lahko kljub temu

zagotovo rečemo, da je bil mišljen Milan Finc. Petrič recimo pove, da so v začetku septembra moške odpeljali na Rab, kar se popolnoma sklada z Milanovim zapisom, a Zdravka niso odpeljali. Njuni poti se ponovno združita, ko sta bila skupaj odpeljana v Dachau, kjer je Petrič dobil številko 59566, ena številka pred Milanovo. Milan omeni, da je živel v Dachau v baraki številka 24, enako pove tudi Petrič. Njuni poti se razideta, ko Milana 15. 1. 1944 odpeljejo v Allach.

Finčeva hčerka Darinka je povedala, da sta po vojni ohranjala stike, se družila in skupaj obiskovala prireditve, ki jih je organizirala Zveza Borcev.



Slika 14: Zdravko Petrič v intervjuju za United States Holocaust Memorial Museum.

(Vir: <https://collections.ushmm.org/search/catalog/irn45165>)

Julij Marn, Srečko Petrič, Avguštin Volkar in Ivan Strgar

Bili so njegovi sovaščani. Skupaj so zbirali orožje za partizane in ga oddajali aktivistu (Strgar Ivan). Pozneje so si sami naredili bunker oziroma zemljanko v gozdu, tam so hranili več pušk in ročnih bomb. Z Avguštinom Volkarjem se je srečal tudi v internaciji na Rabu in nato so ju skupaj odpeljali iz Iške vasi peš v Borovnico. Skupaj z Milanom in Zdravko Petričem je bil odpeljan v Dachau.

Stane Finc

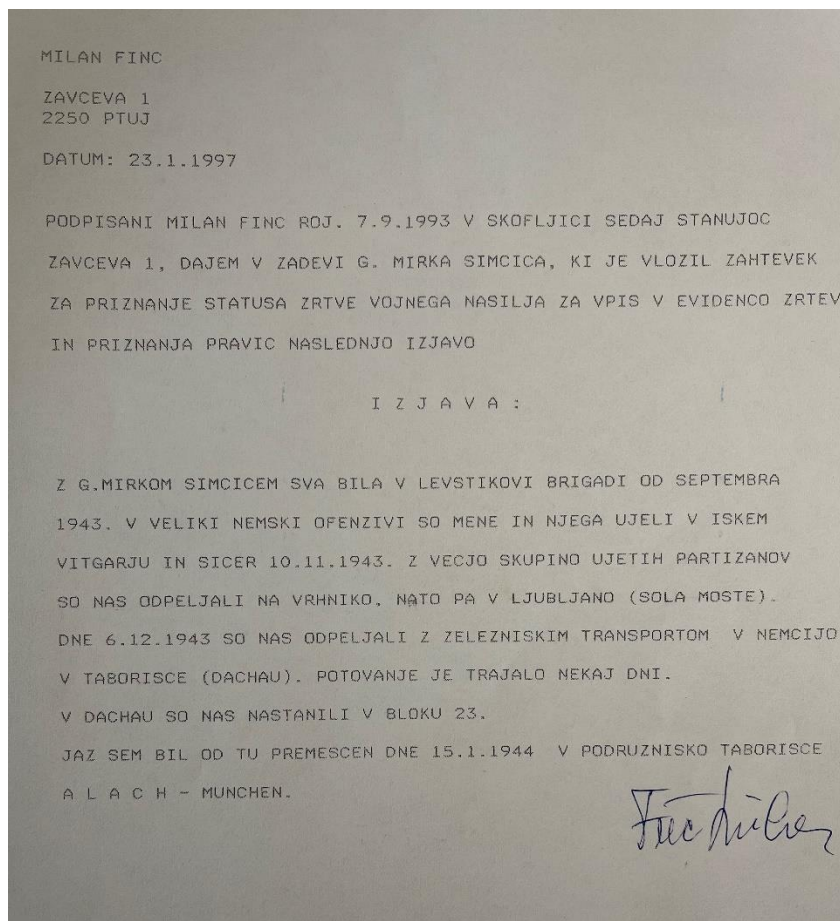
To je bil Milanov mlajši brat. V svojih zapisih pove, da ga je našel na Rabu. Po pričevanju hčerke Darinke je z Raba pobegnil nazaj v partizane in bil tam do konca vojne. Takoj po vojni je šel Stane v Rusijo v vojaško akademijo in se izobrazil za tankista. Najprej je šel v Banjaluko, potem v Skopje in nazaj v Banjaluko, kjer je delal vse življenje do smrti. V Skopju in Banjaluki je bil vodja kasarne in glavni tankist.

Stane in Franc Jamnik, Franc Krašovic

Z njimi se je spoznal v taborišču Renicci, bili so prav tako njegovi sovaščani. Oni so vsi prejeli pošto od doma, ki so jo delili z Milanom. Franc Krašovic je bil del skupine, katero je Milan vodil v pobeg skozi Apenine. V Dachau je bil skupaj z njegovim bratom, Vinkom Krašovicem, ki je po Milanovih zapisih sodeč tam tudi na žalost umrl.

Mirko Simič

Skupaj z njim in še drugimi so Milana odpeljali iz Iške vasi v Borovnico in nato v Dachau. Leta 1997 je kot priča podal izjavo v zadevi Mirka Simiča, ki je vložil zahtevek za priznanje statusa žrtve vojnega nasilja. V izjavi je zapisal, da je bil z njim v Levstikovi brigadi, da so ju skupaj ujeli in prepeljali z železniškim transportom v Dachau.



*Slika 15: Izjava Milana Finča.
(Vir: Hči Darinka Postružnik)*

Anton Bučar

Z njim se je spoznal v zaporu v šoli Moste. Nemci so ga nekega dne odpeljali iz sobe in ga po njegovih zapisih sodeč pri nekem kozolcu ustrelili.

Ivan Čepon

Skupaj sta bila zaprta v Dachau in Milan v zapisih pove, da je tam Ivan na žalost tudi umrl.

Franc Habič, Anton Babič, Franc Knaus in Janez Šega

Skupaj so bili v Allachu, v skupini Lager um bau", ki je poleg starega taborišča gradila še novo taborišče.

Janez Koščak

Milanova hčerka je o njem povedala, da sta po vojni ostala v stikih in ga je večkrat omenjal. Bili so tudi sovaščani, spoznala pa sta se na Rabu.

Ivan Nebec

V šoli v Mostah (tam sta se tudi spoznala) se je javil za "belo gardo".⁶

⁶ Bela garda je partizansko poimenovanje za enote prostovoljne protikomunistične milice oziroma vaške straže v Sloveniji med drugo svetovno vojno ([Bela garda \(Slovenija\) - Wikipedia](#))

Jože Kastelic

Jože Kastelic je bil slovenski arheolog, antični zgodovinar, muzealec, univerzitetni profesor, pesnik, prevajalec in likovni kritik. Rodil se je 18. avgusta 1913 v Šentvidu pri Stični. Tam je tudi obiskoval osnovno šolo, maturiral pa je na ljubljanski klasični gimnaziji leta 1932. Umrl je 20. maja 2003 v Ljubljani. Bila sta prav tako sovaščana in Milan ga je večkrat tudi hčerki omenjal. V šoli v Mostah se je javil za belo gardo.

3.4.2 Drugi, ki jih Milan omeni

Jože Čeh

Spoznal ga je v Allachu. Povedal je, da je njemu in njegovim prijateljem velikokrat dal kakšen košček kruha. Dobival je tudi pošto od doma iz raznih kanalov, tako da so bili obveščeni o tem, kaj se dogaja doma. Bil je zaposlen v tovarni BMW.

Boris Lipovšek

Spoznala sta se v taborišču Rennici, bil je iz Ptuja. Bil je v drugem sektorju tega taborišča, ki ga je od njihovega ločevala le žica. Hči Darinka se spominja, da se je z njim občasno srečeval in da je bil po poklicu medicinski tehnik.

Semič Stane-Daki

Stane Semič-Daki je bil narodni heroj, polkovnik, slovenski partizanski častnik, španski borec, muzealec in pisatelj. Rodil se je 13. novembra 1915 v Ljubljani, v obrtniški družini. Izučil se je za peka. Vojaški rok je šel služiti pomladi 1936, toda s prvega dopusta se ni več vrnil v vojsko. 4. novembra 1936 se je odpravil na špansko bojišče, kamor je zaradi policijskih zaprek in preganjanj prišel šele sredi maja 1937. Kot borec-topničar mednarodnih brigad je bil na toledski fronti in v bojih za Estremaduro. Po zmagi reakcionarnih sil se je z republiko špansko vojsko umaknil v Francijo, kjer so ga odvedli v koncentracijsko taborišče Gurs. Septembra 1940 je pobegnil v Nemčijo, od tod pa iz Münchna prek Salzburga, Gradca in Mrba k svaku v Stenjevec pri Zagrebu. Tu je živel ilegalno do začetka maja 1941, ko se je vrnil v Ljubljano. Njegovo partizansko ime je bilo Daki. Daki je prvi Slovenec, ki je prejel red narodnega heroja. Med letoma 1953 in 1959 je bil ravnatelj Muzeja NOB v Ljubljani. Leta 1971 je svoje spomine zbral v knjigi »Najboljši so padli«. Umrl je 3. septembra 1985 v Ljubljani.⁷ Z Milanom sta se spoznala, ko je ta prvič stopil v NOV, na začetku je bil pri Stanetu v Krinskem bataljonu.



Slika 16: Stane Semič – Daki.
(Vir: [stane semič daki - Bing images](#))

⁷ [SEMIČ, Stane - Daki | Obrazi slovenskih pokrajin.](#)

Franc Turšič

Franc Turšič je tudi eden izmed tistih, ki je o svojem življenju v taboriščih spregovoril v seriji PRIČEVALCI na RTV Slovenija leta 2018. Povedal je svojo pot do Allacha, kjer sta se z Milanom spoznala, vendar ga ni nikoli imensko omenil. Povedal je tudi, da je delal v skupini, imenovani »Lager um bau«, kjer so zraven starega gradili še novo taborišče. Ta del se popolnoma ujema z Milanovim zapisom.

3.4.3 Stiki s sotrpini

Z določenimi slovenskimi interniranci je stike redno ohranjal. Hči pripoveduje, da je imel največ stikov s sovaščani: Zdravkom Petričem, Avguštinom Volkarjem, Ivanom Strgarjem, Stanetom in Francem Jamnikom, Ivanom Čeponom, Anton Babičem, Janezom Koščakom in Jožetom Kastelcem. Velikokrat jih je omenjal in veliko se je vračal v rodni kraj, kjer je vedno nekoga obiskal. Povedala je tudi, da so se velikokrat zbrali pri njem doma in igrali karte ter pili viljamovko, ki jo je izdeloval sam.

Zveza borcev Slovenije je velikokrat organizirala srečanja in izlete v Dachau in Allach. Dachau in Allach je obiskal najmanj 5 krat. Če pa niso imeli planiranega izleta, je organizirala srečanje v Ljubljani, ki se jih je vedno udeležil. Nobenega ni smel zamuditi, tudi tam je ohranjal stike z drugimi, ki jih je spoznal v vojni, ne samo sovaščani. Vsako srečanje internirancev je obiskal, razen če ga je ustavila bolezen. Tam se je družil z tudi drugimi omenjenimi interniranci.

Milan Finc je 8. 10. 1997 dobil potrdilo o statusu žrtve vojnega nasilja.

REPUBLICA SLOVENIJA
UPRAVNA ENOTA PTUJ
POTRDILO O STATUSU ŽRTVE VOJNEGA NASILJA
Milan FINC
(ime in priimek)
7.9.1922
(dan, mesec in leto rojstva)
Zavceva 1 Ptuj
(stalno prebivališče)
Ima priznan status - ŽRTVE VOJNEGA NASILJA
1. Taborišče, za čas od 23.8.42 do 15.11.42 in 13.11.43 do 15.5.1945
2. Internirani, za čas od 16.11.42 do 14.9.1943
Ser. A. (kvotenčna št.) No 009170 8.10.1997
(datum dne)
M. P. PTUJ
(podpis)

Slika 17: Potrdilo o statusu žrtve vojnega nasilja.
Vir: (Hči Darinka Postružnik).

4 ZAKLJUČEK

Z raziskovalnim področjem se spoznavama že celo življenje, vendar je bila to najina prva raziskovalna naloga, v kateri sva resnično uporabili metodo raziskovanja. Z raziskovalno nalogo sva se hoteli pokloniti mojemu (Zaja) pradedku Milanu Fincu in obenem vsem Slovencem, ki so se v 2. svetovni vojni pogumno uprli okupatorju in ki so bili odpeljani v KT po vsej Evropi, tam doživljali najhujše grozote, kot so smrt, lakota, ponižanje, strah, trpljenje, mučenje, ustrahovanje, rasno in versko diskriminacijo. Ker 2. svetovne vojne še nismo obravnavali pri predmetu zgodovina, sva stopali v obdobje zgodovine, o katerem sva vedeli zelo malo. Raziskovalna naloga nama je še bolj na široko odprla oči o tem, kako smo lahko hvaležni za mir in svobodo, ki ju imamo. Ob tem pa želiva tudi opozoriti, da se moramo grenkih trenutkov zgodovine spominjati in tako opozoriti na to, da se le-ti ne bi nikoli več ponovili.

Nalogo smo naslovili Interniranec 59567, ki je bila oznaka ali identifikacijska številka mojega pradedka Milana Finca v KT Allach, kjer je preživel najhujše obdobje svojega življenja. Najino podrobno raziskovanje se je lahko pričelo, ko sva dobili v roke dragocen vir informacij, in sicer njegovo izčrpno tipkano poročilo o začetkov delovanje v NOB, aretacije in deportacije v Dachau, kasneje v Allach, vse do osvoboditve.

Pričeli sva zbirati gradivo in ustvarjati nalogo, ki sva jo sestavile iz hipotez, ciljev in pričakovanih rezultatov, ki bi jih naj ob koncu raziskave potrdile oziroma ovrgle.

V uvodu sva predstavili namene in cilje naloge, hipoteze in krajši opis dveh taborišč, v katerih je bil Milan Finc.

Sledil je najzahtevnejši del naloge, empirični del. V njegovem začetku sva opisali življenje Milana Finca pred vojno in po njej. Pri tem sva si pomagali z resničnimi ustnimi viri hčerke Darinke Postružnik in vnuka Uroša ter zeta Vilija Postružnika.

Težišče naloge je bilo predstaviti njegovo pot od aretacije s strani Nemcev do deportacije v Dachau, kasneje v Allach. Da predstavitev ne bi bila sestavljena zgolj iz imen krajev ter datumov, sva za lažjo predstavo naredili zemljevid. Podatke sva črpali iz njegovih tipkopisov, ki so bili izjemen in bogat vir informacij celotnega raziskovanja. Ob prebiranju teh zapisov sva si ustvarili podobo življenja v KT. Ker pa je Finc omenjal veliko sotrpinov, sva želeli raziskati tudi, kakšna usoda je doletela le-te. V sklopu njegovih pričevanj in intervjujev s sorodniki vsa predstavili večino sotrpinov, ki jih je Milan omenjal v svojih zapisih.

Kar naju je na samem začetku še posebej zanimalo, sva tudi v uvodu te naloge že navedli pod hipotezami, ki so bile tudi poglavitna vprašanja in predmet raziskovanja najine naloge:

H1 Milan Finc je bil v KT mučen in diskriminiran.

H2 Milan Finc je imel zaradi internacije trajne posledice.

H3 Milan Finc je po vojni ohranil stike s sotrpini in se kot preživel vrnil v KT Allach.

H1

Prvo hipotezo lahko na podlagi njegovih zapisov potrdiva, saj je bil deležen psovka (banditi) in pretepanja že med samo deportacijo in tudi pozneje v Allachu. Kot je zapisal, so morali pobirati v hudem mrazu z golimi rokami smeti, nadzorni SS-ovci pa so jih pretepali z bikovkami. *»Tepel nas je in se norčeval z izrazom »Banditi«, padalo je pač, koder je uspel doseči!«* (Finc, str. 2). Večkrat je bil premeščen v delovne skupine s fizično najnapornejšim delom in delati v neživiljenjskih razmerah (mraz) v zelo tankih zebastih oblačilih. Vstajal je ob 4. zjutraj in na najhujšem mrazu stal do 6. brez rokavic, kar je pustilo pri njem trajne posledice, saj so mu roke ozeble. Fizično je delal po dvanajst ur in več, ob njem pa je stal kapo, ki ga je pretepal s

kolom. Med delom v gramoznici je iz 70 kg shujšal na 40 kg in če ga takrat ne bi rešil nek Mariborčan, bi zagotovo umrl od izčrpanosti. Med delom na železniški progi je bil med zračnim napadom zasut.

H2

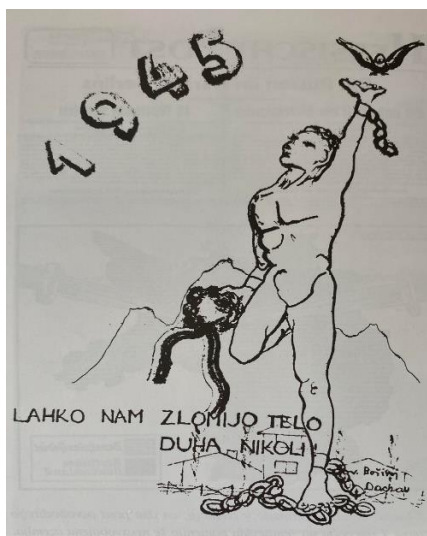
Tudi to hipotezo, ki se navezuje na prvo, lahko potrdiva. Hči Darinka in vnuk Uroš sta po pripovedovanjih poudarila več posledic, ki so bile zelo očitne in jih lahko pripišemo internaciji:

- odnos do hrane, saj je v taborišču veliko stradal. Hrano je spoštoval in ni prenesel, da bi se hrana metala v stran;
- že v svojih zapisih je povedal, da ima še danes posledice pobiranja smeti v mrzlem snegu in brozgi, to pa je potrdila še hčer, ko je povedala, da je imel težave z mravljinčastimi rokami;
- stvari, ki so se dogajale med vojno, ni nikoli obujal. Nikoli ni hotel gledati ali slišati o taboriščih. Ko je postajal starejši, se je njegov odpor do vojnih tem stopnjeval, kar se je kazalo v njegovi vzkipljivosti;
- ni imel rad psov, še posebej nemških ovčarjev, kar je posledica SS-ovcev, ki so z njimi internirance večkrat ustražovali ter jih spuščali na njih.

H3

Iz pričevanj hčerke Darinke in vnuka Uroša lahko tudi to hipotezo potrdiva. Milan Finc je imel po vojni največ stikov s sovaščani, in sicer z Zdravkom Petričem, Avguštinom Volkarjem, Ivanom Strgarjem, Stanetom in Francem Jamnikom, Ivanom Čeponom, Anton Babičem, Janezom Koščakom in Jožetom Kastelcem ter tudi z nekaterimi drugimi bivšimi interniranci. Velikokrat jih je omenjal in veliko se je vračal v rodni kraj, kjer je vedno nekoga obiskal, velikokrat so se zbrali tudi pri njem doma in se družili. Zveza borcev Slovenije je organizirala srečanja in izlete v Dachau in Allach. Finc je Dachau in Allach obiskal najmanj 5 krat. Če pa niso imeli planiranega izleta, je Zveza organizirala srečanja v Ljubljani, ki se jih je prav tako vedno udeležil. Ta srečanja so mu pomenila izjemno veliko.

Pisalo se je leto 1945, ko se je interniranec 59567 Milan Finc vrnil iz KT Allach pri Münchnu v domovino. Kaj vse je tam doživel, si danes sploh ne moremo predstavljati. In ravno to je v nama zbudilo tako močno zanimanje, da sva se odločili to raziskati in predstaviti v tej nalogi. Predvsem pa sva želeli ohraniti spomin na njega kot tudi na vse ostale Slovence, ki so se okupatorju uprli in za to plačali visok davek. Bili so diskriminirani, mučeni, tepeni, sestradani, celo ubiti. Tisti, ki so se vrnili v domovino, so bili živi, a zaznamovani za celo življenje. Žal, tudi Milan Finc. In v spomin vsem hrabrim, ki so se borili za življenje v mrazu, pod bikovkami in koli, naj bo ta naloga.



Slika 18: "Lahko nam zlomijo telo, duha nikoli".
(Vir: Hamersak, Ljubljana, 2003)

5 VIRI IN LITERATURA

5.1 Viri

5.1.1 Pisni viri

1. Hameršak, J. (2003). *Skoz drugo svetovno*. Zveza kulturnih društev. Ljubljana.
2. Jeza, F. (1985). *Spomini iz taborišča*. Goriška Mohorjeva družba. Trst.
3. Perovšek, F. (2002). *Velika italijanska ofenziva 1942*. Tiskarna Formatisk d. o. o. Ljubljana.
4. Pirnovar, H. (1999). *Dachau*. Ljubljana.
5. Ziherl, B. (1990). *Dachauski procesi*. Komunist: Ljubljana.

5.1.2 Ustni in zasebni viri

1. Milan Finc, Tipkopisi njegovi spominov (štiri strani).
2. Intervju z Darinko Postružnik, hčerko Milana Finca. Pridobljeno: 10. 11. 2021, 24. 11. 2021, 15. 12. 2021.
3. Intervju z Vilijem Postružnikom, Pridobljeno: 10. 11. 2021, 27. 11. 2021, 15. 1. 2022.
4. Intervju z Urošem Postružnikom, vnukom Milana Finca. Pridobljeno: 10. 11. 2021, 14. 11. 2021, 10. 12. 2021.
5. Zbirka fotografij iz zasebne lasti Darinke, Vilija in Uroša Postružnika.

5.2 Spletna literatura in viri

1. Allach. Pridobljeno: 11. 12. 2021, [Allach \(comiteinternationaldachau.com\)](http://Allach.comiteinternationaldachau.com)
2. Smrtni pohod iz Allacha. Pridobljeno: 2. 3. 2022, https://www.kz-dachau-allach.de/?Der_Todesmarsch_von_Allach
3. Bela garda. Pridobljeno: 22. 1. 2022, [Bela garda \(Slovenija\) - Wikipedia](https://sl.wikipedia.org/wiki/Bela_garda_(Slovenija)).
4. Borčič, B.: Interniranec. Pridobljeno: 12. 2. 2022, <https://museu.ms/collection/object/22371/interniranec>
5. Koncentracijsko taborišče. Pridobljeno: 15. 11. 2021, https://sl.wikipedia.org/wiki/Koncentracijsko_tabori%C5%A1%C4%8De
6. Koncentracijsko taborišče Dachau. Pridobljeno: 15. 11. 2021, [Koncentracijsko taborišče Dachau - Wikipedija, prosta enciklopedija \(wikipedia.org\)](https://sl.wikipedia.org/wiki/Koncentracijsko_tabori%C5%A1%C4%8De_Dachau)
7. Koncentracijsko taborišče Gonars. Pridobljeno: 22. 11. 2021, https://sl.wikipedia.org/wiki/Koncentracijsko_tabori%C5%A1%C4%8De_Gonars
8. O skupnosti internirancev Dachau Slovenija in o taborišču Dachau – Skupnost internirancev Dachau. Pridobljeno: 27. 12. 2021, [Dachau Concentration Camp: Facts and Memorial - HISTORY](https://www.dachau-concentration-camp.org/en/history)
9. Intervju z Zdravkom Petričem, Pridobljeno: 27. 12. 2021, [Oral history interview with Zdravko Petrič - Collections Search - United States Holocaust Memorial Museum \(ushmm.org\)](https://www.ushmm.org/collections/search?lang=en&q=Zdravko+Petri%C4%8D)
10. Stane Semič – Daki. Pridobljeno: 22. 12. 2021, [SEMIČ, Stane - Daki | Obrazi slovenskih pokrajin](https://www.semic-stane-daki.si/)
11. Življenje v nemških koncentracijskih taboriščih. Pridobljeno: 11. 11. 2021, [Življenje v nemških koncentracijskih taboriščih - MNZS \(muzej-nz.si\)](https://www.mnzs.si/en/izvjezje-v-nemskih-koncentracijskih-taborisich/)
12. Zveza združenj borcev za vrednote NOB Slovenije. Pridobljeno: 28. 12. 2021, [Zveza združenj borcev za vrednote NOB Slovenije \(zzb-nob.si\)](https://www.zzb-nob.si/)
13. Franc Krušič. Pridobljeno: 2. 2. 2022, <https://365.rtvlo.si/arhiv/pricevalci/174524020>

6 PRILOGE

6.1 Tipkopisi Milana Finca

Finca Milan
Ptuj/Krempljeva ul.1

Matično taborišče: Dachau-Nemčija
podružnica: Alach-München 168
taboriščna številka: 59567

F I N C Milan, roj. 7.9.1922 v Škofljici pri Ljubljani, dovršil 7 razredov osnovne šole, po poklicu mizar, preden sem bil odpeljan v internacijo. Sedaj stanujem v Ptuj, Krempljeva ul.1, uslužbenec pri TNZ Maribor.

Z NOV sem začel sodelovati že v jeseni 1941 leta, to je nekako v mesecu oktobru, ko sem se povezal v moji vasi Škofljici s PETRIČ Srečkotom, Marn Julijem in Volkar Avguštinom, zbirali smo orožje za partizane in ga oddajali aktivistu STRGAR Ivanu v Škofljici, pozneje pa smo si sami naredili bunker-zemljanko nad vasjo Škofljico v gozdu, tu smo hranili več pušk, ročnih bomb in en puškomitraljez, katerega smo vzeli v partizane. Vse skozi do vstopa v NOV sem tudi razpečeval Slovenskega Poročevalca, katerega sem prejemal od PETRIČ Srečkota. V NOV sem vstopil 30.3.1942 v takratni "Krimski bataljon", bil sem nekaj časa pri SEMIČ Stanetu-Dakižu, sedanjemu narodnemu heroju, nato pa v Šerčerjevem bataljonu in nazadnje v I. Kočevskem bataljonu vse dotlej dokler nisem bil vjet po roški ofenzivi v Dolenjskih Toplicah dne 22.8.1942, od Italijanov.

Odpeljan sem bil od Italijanov v takratno vojašnico "Belgisko kasarno" v Ljubljani, tu sem bil zaprt cca 10 dni skupaj z nekim ŠALEHAR-JOM in HENIGMANOM, kot partizanom doma nekje iz Dolenjskih Toplic. Iz Ljubljane sem bil odpeljan s transportom v skupini cca. 500 internirancev na otok RAB. Na Rabu sem bil okoli 2 meseca, tu sem v tem taborišču našel tudi svojega brata Staneta in še mnogo svojih domačinov. Med interniranci sta bila VOLKAR Avguštin in KOŠČAK Janez, ki sta me prav napadla. Dejala sta mi: "No kaj si prišel tudi Ti za nami. Ti si kriv vsega gorja v naši vasi, da smo vsi moški v internaciji, ker si stalno izzival Italijane z orožjem". Bil sem zelo razočaran nad takim sprejemom. O zadevi sem se takoj potožil očetu PETRIČ Jerneju, ki je imel svojega sina v partizanih to je Petrič Srečkota, ta mi je takoj povedal, katerih naj se v internaciji ogibam, da so nevarni, da celo tožijo Italijanom. Pripomnjam, da pa so bili drugi domačini, moji vaščani še kar v redu, saj so mnogi propagirali za partizane. V tem taborišču sem v dveh mesecih bil že močno izčrpan, saj smo vsi živeli v neživljenskih razmerah, bili zelo ušivi in sestradani od glada, saj je samo na Rabu pomrlo preko 4500 internirancev od lakote. Iz tega taborišča sem bil 1.11.1942 premeščen v taborišče GONARS, tu sem bil samo teden dni, toliko, da smo se očistili uši, nato pa so nas poslali s transportom cca. 500 internirancev v taborišče Reniči v provinci Boškani v srednji Italiji. Ko smo istopili na žel. postaji Angjari in šli cca 5 km peš v taborišče Reniči, naš so domačini sprejeli s psovki, ter pljuvali po nas, nazivali so nas z "banditi-partizani". Ob prihodu v to taborišče je bilo je bilo komaj še le 1000 internirancev, ti so nas sprejeli v redu in nam takoj povedali, da je tu življenje skoraj neznosno, saj smo ležali v malih šatorih po 10 ljudi skoraj v blatu. Zima pa je bila ostra, saj se ta kraj nahaja pod tako zvenimi gorskimi masivi "Apeninov". Pozneje nas je bilo ko se je taborišče napolnilo kar preko 5000 internirancev. V taborišču sem našel že STRGAR Ivana bivšega aktivista, domačine Jamnik Franca, Jamnik Staneta, Kraškovic Franceta in druge vse iz moje vasi. Ti smo se redno shajali skupaj in premlevali novice, ki smo jih prejemali od doma, po raznih kanalih, največ novis so dobili nekateri skrite v paketih od doma. Jaz tu sploh nisem dobival dalj časa nobenega paketa, ker mi ni bilo dovoljeno pisati, doma pa so mislili, da sem še v partizanih. Našel sem tudi LIPOVŠEK Borisa iz Ptuja, ta je bil v drugem sektorju tega taborišča, ki ga je mejila samo žica. V tem taborišču do kapitulacije Italije je pomrlo preko 1000 ljudi, kateri točno se nespominjam, predvsem so pomrli zaradi lakote in nalezljive bolezni tifusa in drugo.

Po padcu fašizma so interniranci v Reniči prevzeli skoraj popolno komando v taborišču, skrbeli za notranji red in drugo. Osnoval se je tudi že v taborišču partizanski odred, katerega član sem bil tudi jaz z nalogo, da ob prvi priliki, razorožimo stražo in se sami osvobodimo. Ko je zato zvedel Italijanski komandant tega taborišča neki kolonelo njegovega priimke ne vem, je neki večer po 25 avgustu na iniciativo duhovnika, ki je zahajal v naše taborišče ukazal, naj straža strelja v taborišče z vsega orožja na internirance. Ob tej priliki je bilo par internirancev mrtvih nekaj pa ranjenih, ostali v kolikor jih je bilo zunaj so se zatekli v razna zaklonišča in zidane barake. To streljanje je bilo prirejeno zato, da bi internirance zastrašili in opustili svoje namero v kolikor smo zvedeli pozneje.

Dne 14.9.1943 po italijanski okupaciji so nekega popoldneva pridrveli z avtomobili in oklopnimi avtomobili Nemci. To so opazili interniranci, da nas mislijo Italijani izročiti Nemcem je večina internirancev navalila na žično ograjo jo podrli, ter razorožila stražarje v kolikor ti niso uspeli pobegniti. Ker so nas začeli Nemci takoj sledovati smo se pobegli takoj med seboj formirali v manjše skupine in naglo odšli v pogorje Apeninov, jaz sem bil vodil 5 internirancev, v moji skupini je bil tudi KRAŠKOVIC Franc iz Škofljice, ostali trije pa so bili doma nekje iz Ivančne gorice, vendar se njihovih priimkov več nespominjam. Po kakih 10 dnevih sem to skupino že prepeljal do Trsta, nekaj smo pešačili nekaj pa se vozili z raznimi prevoznimi sredstvi. Nedaleč od Trsta pa smo že vstopili v Partizene. V kolikor sem pozneje zvedel od drugih je skoraj polovico internirancev uspelo pobegniti, ostale pa so Nemci naložili na transport in jih odpeljali naprej v Nemčijo v taborišče.

V NOV sem bil do 12.11.1943 v Lestikovi brigadi. Tega dne so me ponovno vjeli v Iški vasi Nemci v skupini s PETRIČ Zdravkom, Volkar Antonom in Simčič Mirkom vsi iz Škofljice. Nemci so nas odpeljali iz Iške vasi pri Ljubljani peš v Borovnico. Od tu pa naprej v Ljubljano v šolo v Mostah. V tej šoli sem bil zaprt z vsemi navedenimi do 6.12. 1943 dokler nisem bil odpeljan s transportom zopet z vso to skupino v Nemčijo v Dachau. V tem transportu nas je bilo preko 1000, od teh en vagon žensk. Vozili smo se tri dni preko Grada, Dunaja, Lienz, Augsburga, Münchna v Dachau. Med tem smo se za en dopoldne ustavili v nekem taborišču, ki se mu i, ena nespominjam, tu smo oddali ženske in dva vagona Italijanov.

Da omenim še moje bivanje v zaporu v šoli Moste v Ljubljani. Nemci so nas vsaki dan popoldne jemali po skupinah iz šole in nas vodili v njihovo vojašnico na razna dela. Spominjam se dveh popoldnev, ko smo morali po dvorišču vojašnice pobirati z golimi rokami smeti s snežno brozgo, tako, da smo imeli vse otrple roke, za vsakim pa je hodil po en vojak SS-ovec z bikovko, ter te tepel in se norčeval z izrazom "Bnadiiti", padalo je pač koder je uspel doseči. Nekateri moji tovariši so bili tako pretepeni, da niso bili zvečer sposobni iti domov, tako, da smo jih morali ostali voditi pod pazduho. V tej šoli pa so nas tudi po vsaki dan obiskovali belogardistični oficirji z namenom, da bi si odbrali nekaj ljudi za sebe za v belo gardo, nasprotno pa da bi prepoznali kakega aktivista ali partizana. Nekega dne pa so upoznali v moji sobi partizana BUČAR Antona iz Škofljice, odpeljali so ga iz šole domov v vas Klanc nad Škofljico in ga tam pri nekem kozolcu ustrelili. Iz naše sobe sta se pa javila za belo gardo domačina Kastelic Jože in Nebec Ivan oba doma iz Zaloga nad Škofljico, javilo in odlo je z njimi v belo gardo še nekaj dolencev, ki pa se njihovih imen ne spominjam več.

V taborišču Dachau sem bil s naslednjimi domačini Petrič Zdravkom, Volkar Avguštinom, Kraškovic Vinkom, nekim Dragarjem po domače vsi iz Škofljice. Od teh so tam umrli Čepon Ivan, Kraškovic Vinko in Dragar. V Dachau sem bil v 24. bloku ta zvanim Jugoslovanskem bloku, kot smo to imenovali Slovenci, ker naj je bilo tukaj največ Jugoslovancev.

Iz taborišča Dachau sem bil premeščen 15.1.1944 v podružnico taborišča Dachau v Alach to je v bližini mesta München. To taborišče je bilo v neposredni bližini velike tovarne

bilopa nas je okoli 5000 internirancev. Ob prihodu v to taborišče so nas na vhodu pričakali vojaki SS pripravljeni z bikovkami, kateri ni hitro skočil v vrsto in se postrojil jo je že dobil z bikovko. Sam sprejem na nas je vplival zelo porazno, saj smo takoj uvideli, da smo še na slabšem kot v samem taborišču v Dachau. Naslednjega dne sem bil že dodeljen v delovno skupino, ki se je imenovala komanda "Lager um bau" to je bila skupina preko 200 internirancev, ki je poleg starega taborišča gradila novo koncentracijsko taborišče. V moji skupini so bili še naslednji Slovenci GREGORC imena se ne spominjam iz Šmajja na Dolenjske HABIČ Franc iz Podlipoglava, BAMBIC Anton iz Račne, KNAUS Franc iz Sodražice, ter Casrman, Šega Janez, Turšič Franc, Modic in Zajc, ki pa za imena točno več ne vem, vi ti so bili doma nekje od Rakeka in okolice. Opravljali smo razna tesarska, zidarska in druga težška dela, izpostavljeni vsem vremenskim neprilikam in mrazu v zelo slabih tankih cebrastih oblekah.

Kar nas je bilo Slovencev smo se držali vedno v kolikor se je le dalo skupaj, ter na vsak korak pomagali drug drugim, delili si cigare in košček kruha in pd. Medsebojna pomoč se je odražala pri marsikaterih tovariših, ki so dobivali razne pakete, to so bili samo Slovenci, ki so bili doma iz Štajerskega, drugi paketov nismo dobivali. Med temi Slovenci sem spoznal tudi ČEH Jožeta doma iz Kicarja pri Ptuj in še tri druge to je, po Briinku ŽIROVNIN, ŠTRITOF in KIMOVEC. Ti so meni in drugemu mojemu tovarišu Knaus Francu, ki smo bili skupaj v 1. baraki marsikateri. krat dali kaki košček kruha. ČEH JOŽE pa je tudi dobival pošto od doma po raznih kanalih, tako da smo bili prilično dobro seznanjeni, kaj se dogaja doma in v svetu. Ob večerih po delu smo se vedno sestajali in pretresali situacijo. ČEH JOŽE ni delal v moji skupini, temveč v drugi, ki je bila zaposlena v tovarni BMW.

Pozimi smo vstajali že ob 4 uri, ter čakali zunaj na najhujšem mrazu v vrsti do 6 ure, nihče ni smel iz vrste, da bi se vsaj malo rzgibal, tukaj so mi tudi ozeble roke, katere posledice čutim še danes, ker smo bili brez rokavic. Delali smo vsaki dan brez oddiha v mesecu po 12 ur. Zaradi čakanja v vrsti zunaj na mrazu je marsikateri interniraneec zmrznil že kaz v vrsti. Posebno je bilo to usodno za Italijane, ti so ponajveč porli zjutraj na mrazu.

Neko jutro pa me je neki nemški kapo vzel iz moje skupine in me dodelil v kazensko skupino, ki so jo imenovali "Straf komando". V tej skupini so delali večinoma taki, ki so jih SS-ovci zalotili pri kakih prestopkih, da ni delal ali pa da je poskušal z pobegom. V tej skupini so bili večinoma Rusi in Poljaki, jaz kot Slovec sem bil edini. Ta skupina je štela okoli 12 ljudi. Vozila je iz gramoznice na vagončku gramoz na gradbišče, delala pa je brez vsakega oddiha skupaj po 12 ur, po potrebi pa tudi več, če je bilo treba razlagati kake tovarnjake s cementom. Za vsakim vagončkom ki so ga potiskali iz gramoznice po trije interniranci je hodil SS-ovec s kolom v roki, ter nas pretepal, če nismo takoj mogli ispeljati iz jame gramozja. V tej skupini sem delal skoraj mesec dni, kar se običajno ne prenese več zaradi izčrpanosti. Bil sem že tako isčrpan, da sem tehtal od prejšnjih 70 kg samo še okoli 40 kg. Bil sem že predviden kot kandidat za v plinsko celico, kar je bil običaj, če je nekdo bil že popolnoma izčrpan. Od tu me je rešil neki GORČENKO doma nekje iz Maribora takrat že starejši možki, ta je znal dobro nemški in se je pri Nemcih potegnil za mene. On je bil kapo neke manjše skupine 8 ljudi, ki je z dvema cirkularkama samo žagala drva v taborišču. V to skupino je pritegnil tudi mojega tovariša HABIČ Franca. V naši skupini sta bila dva Rusi, trije Poljaki in trije Slovenci. Gorčenko kot kapo te skupine je dobro skrbel za vse enako, ker je znal dobro nemški jezik, pri SS-ovcih bil nekoliko poznan, ker jim je po barakah dostavljaj razno kurjavo, obenem pa od vojakov vedno dobil kaki kos kruha in drugo vse to je nam razdelil, tu sem se takoj opomogel in se zopet popravil. Nekega dne pa sem jaz namerno pokvaril svojo cirkularko, uničil jermenik kar mi seveda SS-ovci niso mogli dokazati zato so vsa to skupino razpuštili in nad dodelili na najtežje delo k veliki skupini preko 500 internirancev, ki se je vsaki dan z vlakom vozila na glavno žel...

München popravljati bombardirano železniško progo. Imeli smo tudi za iskopavati neeksplodirane bombe, to je najnevarnejše delo. Spominjam se kako ke nekega dne izsokavala neeksplodirano bombo skupina 5 Italijanov, bomba je preje esplodirala nego so jo izvlekli vseh pet je na mestu raztrgalo.

V tej skupini sem delal od januarja meseca 1945 pa do 25.4.1945 leta. Delali smo na progi po 12 in več ur dnevno. Med tem časom pa smo bili dvakrat bombardirani med samim delom. Bilo je to nekega dne v začetku aprila, delal sem s skupino 100 internirancev na žel. križišču zapadnega glavnega kolodvora v Münchnu, nenadoma je bil alarm in že so nas zasule bombe, bil sem zasut v neki porušeni hiši pri progi v skupini 12 ljudi več ur. V tej skupini je bilo nad polovico ranjenih, meni se ni ničesar pripetilo k sreči. Ranjenim ni smel nihče nič pomagati, delo pa je moralo potekati naprej. Ti ranjenci so bili Rusi in Poljaki.

Najhujši trenutki pa so prišli za nas internirance v tem taborišču od 25.4.1945 do 30.4.1945, ko so nas končno osvobodili zavezniki - Amerikanci. Ko so se začeli približevati taborišču Amerikanci, nam niso dali Nemci nič več za jesti, pošle so vse zaloge hrane, tako, da smo bili 4 dni brez hrane. Bili pa smo še vedno močno zastraženi od Nemcev. Zvedeli smo tudi poznaje, da so imeli namen nas Nemci popolnoma uničiti v taborišču, bombardirati, vendar tega niso imeli časa. V teh 4 dneh so ljudje v taborišču množično umirali od lakote in nalezljivih bolezni. Razširil se je po taborišču pegasti tufus, vsaki dan je pomrlo preko 100 ljudi, teh pa ni bilo kam odvažati, Nemcev se zato ni nihče nič brigal od straže, ni pa jih bilo moč odvažati več v Dachau v Krematorij, kamor so jih običajno popreje vozili. Ne spominjam se več kdo vse je bil od teh umrlih. Še bolj porazno pa je bilo v sosednem taborišču, ki ga je od našega mejila samo žica, tu so bili sami židje s celimi družinami. Ti so bili pred kakim 14 dnevi pripeljani iz transportom, ki so se unikali pred zavezniki. Ti so bili tako iscrpani, da so še komaj stali pokonci, mnogo od teh je pomrlo med transportiranjem, od bolezni in gladi.

Zavezniki so nas osvobodili dne 30.4.1945, takoj so nam nudili vsa pomoč v hrani. V taborišče pa je prišla tudi večja zdravniška ekipa, izvedeno je bilo splošno cepljenje proti tifusu in drugimi boleznimi.

Po osvoboditvi je iz tega taborišča začela odvažati domov "UNRA" prvi so bili odpeljani domov Francozi in druge zahodne narodnosti. Dne 13.6.1945 pa smo prišli na vrsto Jugoslovani, kolona 50 avtomobilov UNRE nas je odpeljala skozi München in Sprukta Celovca v Jugoslavijo. Ustavili smo se v Kamniku, ker smo bili v karanteni tri dni pod zdravniško kontrolo nato pa ispušteni domov.

Do sedaj nisem še pisal nobenih spominov, moj opis sem opisal zelo skromno, tega bi bilo za opisati mnogo več vendar sem že do sedaj pozabil priimke in imena mnogih tovarišev.

Doma sem hranil tudi spomine, kompletne obleke, ter trioglato številko z rdečim poljem z napisom SL- 59567. Vsi ti predmeti pa so se mi doma že porazgubili.

Priloga v ta taborišče je bilo je bilo mnogo ljudi, 1000 internirancev, ki so nas sprejeli v reči in nas takoj povzeli, da je tu življenje skoraj nesojeno, saj smo ležali v posteljah po 10 ljudi skoraj v bratu. Žena pa je bila osama, saj je bila pod take avarije prekinili vsi prijatelji. Poznaje sem jo iz taborišča napeljal preko preko 300 internirancev. V taborišču sem bil 30 dni, nato pa me je odpeljal domov. Bil sem iz Slovenije, domačine Janek Franc, Janek Staneta, Krasčovic, Francoš in druge vse iz moje vasi. Ti smo se redno skupaj skupaj in premljevali novice, ki smo jih prejeli od doma, pa raznih kanalic, največ novice so dobili nekateri skrite v paketih od tujih. Jas to sploh nisem hotel dati česa novega paketa, ker mi ni bilo dovoljeno pisati, doma pa so mi pisali, da sem še v partizanih. Medtem ko sem bil v taborišču, sem bil v drugem sektorju, kjer sem bil tudi SPOVŠEK Božica in Ptota, ta je bil v drugem sektorju, kjer sem bil tudi ga je bilo samo 100 ljudi, kjer so bili na transportu, predvsem so bili zaradi lakote in nalezljivih bolezni tifusa in druge.

Finč Milan

Furšmiller